

RECENZJA

O osiągnięciach naukowych oraz aktywności naukowej dr Jerzego Nikołajewa
w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk prawnych, w dyscyplinie prawo

I. Uwagi ogólne

Zgodnie z postanowieniami art. 16 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną.

Przy ocenie zatem brane są pod uwagę przede wszystkim dwa kryteria:

- a) osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej oraz
- b) wykazanie się istotną aktywnością naukową

Co do pierwszego kryterium to ustawa precyzuje, że owym osiągnięciem naukowym stanowiącym znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej może być albo dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części albo cykl publikacji powiązanych tematycznie.

W sprawie, która jest przedmiotem niniejszej opinii, mamy do czynienia z wnioskiem opartym o dzieło opublikowane w całości. Jest to praca zatytułowana „*Wspólnotowy wymiar wolności światopoglądu i przekonań religijnych oraz jej realizacja w ukraińskim systemie prawnym*”.

Struktura niniejszej recenzji oparta jest na przesłankach wynikających z przepisów ustawy i obejmuje:

1. Przesłanki formalne,
2. Osiągnięcia naukowo- badawcze,

3. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski,
4. Współpracę międzynarodową, członkostwo w ciałach naukowych.

Ad. 1 Przesłanki formalne

Dr Jerzy Nikołajew złożył wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie „nauki prawne w dyscyplinie prawo” w dniu 9 marca 2016 r. wskazując Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II jako właściwą jednostkę organizacyjną. Do wniosku została dołączona wymagana dokumentacja.

Dr Jerzy Nikołajew uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL w 2010 r. na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „*Wolność sumienia i religii osób skazanych i tymczasowo aresztowanych w zakładach karnych i aresztach śledczych*”.

Obecnie dr Jerzy Nikołajew jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie.

Ad. 2. Osiągnięcia naukowo-badawcze

- A. Osiągnięciem w świetle art. 16 ust 2 Ustawy jest dzieło opublikowane w całości:
Wspólnotowy wymiar wolności światopoglądu i przekonań religijnych oraz jej realizacja w ukraińskim systemie prawnym. Praca ukazała się drukiem w wydawnictwie Unitas, Lublin 2016, liczy 533 strony.

Przedłożona monografia składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Rozdziały pracy poświęcone są kolejno: rozdz. I uwarunkowaniom prawno-historycznym kształtowania się zasady wolności światopoglądu i przekonań religijnych na Ukrainie, rozdz. II organizacjom religijnym jako podmiotom realizującym wspólnotowy wymiar wolności światopoglądu i przekonań religijnych, rozdz. III gwarancjom dotyczącym wolności światopoglądu i przekonań religijnych, rozdz. IV ograniczeniom w korzystaniu z prawa do uzewnętrzniania światopoglądu i przekonań religijnych, oraz rozdz. V poświęcony aktualnym problemom dotyczącym stosunków państwo-kościół i relacji międzywyznaniowych.

Układ pracy jest logiczny i jasny. Można jednak wyrazić wątpliwości czy rozdział V z uwagi na tak ogólnie zakreśloną tematykę, jak i sposób prezentacji, nie wykracza poza zakres rozważań wyznaczonych celami badawczym jakie postawił sobie Autor.

Monografia jest kontynuacją zainteresowań badawczych Habilitanta koncentrujących się wokół kwestii wolności religijnej i jej gwarancji.

W niniejszej monografii Habilitant podjął się dokonania analizy prawnej złożonej problematyki wolności religijnej w konkretnym, nie łatwym obszarze jakim jest sytuacja religijna na Ukrainie. Jest to pierwsze tak całościowe opracowanie dotyczące wspólnotowego wymiaru wolności religijnej na terenie Ukrainy, co czyni je nowatorskim.

Sytuacja kościołów na Ukrainie jak i ewolucja jaką relacje kościoły- państwo przechodziły w różnych okresach, jest niezwykle złożona, co Autor dokumentuje historycznie w pierwszym rozdziale.

Swoje rozważania historyczne Autor osadza w XX i XXI w. przedstawiając ewolucję koncepcji wolności światopoglądu na terenie Ukrainy w kontekście zmieniającej się sytuacji międzynarodowo prawnej w jakiej znajdowała się Ukraina w tym okresie tj. w przedziale 100 lat. Nie sięga, w pełni świadomie, jak sam zaznacza, do doświadczeń Rusi Kijowskiej. Rozważania swoje odnosi do okresu kiedy pojawiła się formalnie nazwa „rządu ukraińskiego” (1917 r.). Takie podejście wydaje się uzasadnione albowiem praca nie jest pracą o charakterze historycznym ale prawnym. Historia stanowi jedynie tło dla rozważań o charakterze prawnym. Z drugiej strony jednakże złożoność relacji pomiędzy kościołami prawosławnymi na Ukrainie współcześnie ma swoje źródło w tamtym okresie i jak sam Autor zaznacza jest ważne dla współczesnych rozwiązań.

Monografia poświęcona jest niezwykle aktualnej tematyce jaką są kwestie wolności przekonań i wolności religijnej, a zwłaszcza ich wymiar wspólnotowy. W tym sensie praca jest osadzona w kontekście art. 18 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych jak i art. 9 Europejskiej Konwencji praw Człowieka.

Oba traktaty gwarantują prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Mimo iż ujęte są one w jednym artykule to, jak podkreśla się w literaturze, natura tych pojęć jest różna. Wolność myśli odnosi się do rozumu, sumienia do kwestii moralnych zachowań i wyborów. W obu przypadkach, niezależnie jak są one szerokie, odnoszą się głównie do sfery subiektywnej sfery „*internum*”. W przypadku zaś religii zagadnienie ma inny wymiar. Istotą wolności religijnej jest bowiem jej wyrażenie zewnętrzne (*forum externum*). Regulacje art. 18 Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych jak i art. 9 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie pozostawiają żadnych wątpliwości co do tego, że wolność religii, wolność wyznania posiada nie tylko i wyłącznie charakter prywatny. Co więcej prawo do wolności religijnej należy do tych wolności, które w pewnych sytuacjach mogą być realizowane tylko we wspólnocie z

innymi. Ta cecha, wspólnotowy charakter, wywołuje zasadnicze pytania dotyczące relacji z państwem i innymi religiami.

I właśnie ten wspólnotowy charakter wolności wyznania jest przedmiotem analizy badawczej Habilitanta.

Pierwszym problemem, z którym przyszło się Autorowi zmierzyć to problem pojęć jakie występują w zakresie tematyki będącej przedmiotem badania. Są to bowiem takie pojęcia jak wolność wyznania, wolność religijna, wolność światopoglądu, by wymienić tylko niektóre z nich. Habilitant, co zostało zaznaczone w tytule, posługuje się pojęciem „wolność światopoglądu i przekonań religijnych”. Z tego względu pierwszym i istotnym dla zakreślenia pola badawczego jak i zakresu prowadzonej przez Autora analizy zadaniem jest doprecyzowanie pojęć, a zwłaszcza zakresu pojęć wolność religijna i wolność światopoglądu. Nie są to bowiem pojęcia tożsame. Habilitant we wstępie do pracy zaznacza, że używa określenia „wolność światopoglądu i przekonań religijnych”, albowiem odwołuje się do pojęć używanych w konstytucji ukraińskiej, dodając, że w prawie ukraińskim pojęcie wolności religijnej jest zmarginalizowane. Takie zastrzeżenie, jak i taki wybór jest prawem każdego Autora. W tym kontekście jednak wydaje się konieczne głębsze doprecyzowanie występujących pojęć ogólnych, a zwłaszcza istniejących między nimi zakresów.

Autor w rozdziale I, tytułuje jeden z podrozdziałów „charakterystyka podstawowych pojęć” co jest rozwiązaniem metodologicznie słusznym i można było oczekiwać, że tam znajdzie się szersza analiza prawna tych kwestii. Dla dokonania tej charakterystyki używa jednak jeszcze innego, niewątpliwie jednak zawężającego, określenia jakim jest wolność wyboru religii i światopoglądu. Wolność wyboru religii jest tylko jednym z elementów szerszego pojęcia wolności religijnej, właściwie jest swoistym elementem gwarantującym wolność religijną. Sam Autor to dostrzega stwierdzając, że „w aspekcie pozytywnym (a więc tylko w jednym aspekcie) wolność religijna polega na swobodzie wyboru i manifestowania przekonań religijnych.” Wskazane byłoby zatem, aby Autor odwołał się do ogólnej kategorii występującej w dokumentach międzynarodowych jaką jest „wolność religijna” w jej różnych aspektach i w tym kontekście doprecyzował zakres pojęcia wolność światopoglądu, w takim sensie w jakim występuje ona w prawie ukraińskim. Autor w jakimś zakresie to czyni, jednakże można odnieść wrażenie, że jest to dokonane w sposób zbyt skrótowy, a wywody są nie do końca precyzyjnie usystematyzowane teoretycznie, tym bardziej, że w dalszych częściach pracy Autor często posługuje się sformułowaniami „wolność sumienia i wyznania” nie wyjaśniając precyzyjniej czy jest to dla niego tożsame z wolnością światopoglądu. Ten

zakres pojęciowy na wstępie nie został dostatecznie doprecyzowany. Precyzja pojęciowa w tym przypadku jest niezwykle ważna dla osadzenia całej sekwencji dalszych rozważań.

Zamysłem badawczym Habilitanta nie było przedstawienie wolności religijnej czy wolności światopoglądu i jej realizacji z punktu widzenia praw jednostki ale z punktu widzenia praw „organizacji religijnej”, co nie wywołuje zastrzeżeń. Dobór zakresu tematyki badawczej jest wolnym wyborem Autora.

Autor zaznacza, że celem jego zainteresowania jest wspólnotowy wymiar wolności światopoglądu, a więc kolektywna realizacja wolności światopoglądu i przekonań religijnych właśnie poprzez działalność organizacji religijnych. Przyjmując taki cel badawczy Autor koncentruje się nie tyle na kategorii wolności religijnej jako kategorii prawa indywidualnego jednostki, ale na prawie kolektywnym organizacji religijnych. Taki wybór jest w pełni uzasadniony w świetle nauki o prawach człowieka. Został on także wyraźnie wyartykułowany jeszcze w orzecznictwie Europejskiej Komisji Praw Człowieka. W swoim orzeczeniu *Church of Scientology v. Sweden* Komisja uznała, że przyjęty wyraźny rozdział pomiędzy kościołem a jego członkami w świetle art. 9(1) był sztuczny. Tym samym przyznała, że sam kościół (*church body itself*) może posiadać i realizować prawa z art. 9(1) jako reprezentant swoich członków.

Ten tok rozumowania obrał Habilitant i jego rozważania dotyczą organizacji religijnych jako podmiotów realizujących wspólnotowy wymiar wolności światopoglądu i wyznania. Szerzej Habilitant odnosi się do kwestii pojęcia wyboru światopoglądu w kontekście analizy historycznej sytuacji wyznaniowej na Ukrainie, zaznaczając, że polityka ateizacji prowadzona na Ukrainie w systemie radzieckim powodowała, że trudno było doszukiwać się elementów wspólnotowej wolności światopoglądowej brak było bowiem możliwości wyboru. Wybór będący konstytutywnym elementem pojęcia wolności religijnej czy wolności światopoglądowej oznacza zarazem uczestnictwo w funkcjonowaniu wspólnoty.

Ramą dla prowadzonych wywodów są rozwiązania prawne obowiązujące w ukraińskim porządku prawnym, głównie Konstytucja oraz ustawa o wolności sumienia. Autor zatem posługuje się raczej metodą prawnodogmatyczną, choć w dość ograniczonym zakresie. Częściej Autor sięga do innych metod analizy bliższych naukom politycznym. Taki zabieg jest dopuszczalny albowiem we współczesnych pracach także z zakresu prawa często stosuje się inne metody, a nie tylko metodę prawnodogmatyczną.

Odnosząc się w swojej analizie do rozwiązań prawnych na Ukrainie Autor posługuje się w swojej pracy pojęciem „organizacja religijna”, albowiem takie określenie występuje w

ustawie ukraińskiej o wolności sumienia i organizacjach religijnych. Pojęcie kościołów nie jest używane formalnie w ukraińskim porządku prawnym i nie jest wymieniane w ustawie o wolności sumienia. Autor jednak przychyliła się do argumentacji, której nie można odmówić racji, że w ramach specyficznego podziału klasyfikacyjnego stosowanego przez tę ustawę, kościołów można zaliczyć do zrzeszeń organizacji religijnych, które są reprezentowane na zewnątrz przez swoje centra.

To szerokie określenia pozwalała Mu na scharakteryzowanie całego kompleksu organizacji religijnych działających na terytorium Ukrainy. Autor nie ogranicza się tylko do kościołów chrześcijańskich ale przedstawia także sytuacje we wspólnotach żydowskich, muzułmańskich czy też nowych ruchów religijnych, objętych wszystkim wspólnym określeniem organizacji religijnych. (rozd. II). W swojej analizie podkreśla, że poszczególne organizacje religijne różnią się znacznie od siebie zarówno z uwagi na struktury organizacyjne, podział administracyjny, władze. Zróżnicowanie to jest cechą charakterystyczną dla sytuacji wielości kościołów także w innych państwach. Tym co jest jednak specyficzną cechą w Ukrainie jest szczególna rola Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego i jego „zderzenia” z Kościołem Greckokatolickim. W tym kontekście ciekawe byłoby podjęcie prawnej analizy kwestii związanej z zasadą równouprawnienia organizacji religijnych. Tego wątku w pracy zabrakło.

Habilitant poprzez pryzmat roli „organizacji religijnych” podejmuje szeroką analizę dotyczącą gwarancji wspólnotowego wymiaru wolności światopoglądu i przekonań religijnych. Uznać należy, że jest to podstawowy rozdział pracy z uwagi na zakres materii jakie zostały w nim zawarte.

Kluczowym dla określenia statusu organizacji religijnych jest niewątpliwie podstawowa zasada dotycząca określenia miejsca organizacji religijnych w państwie. Konstytucja Ukrainy jako zasadę podstawową określającą relacje między państwem a organizacjami religijnymi (kościółami) przyjęła zasadę rozdziału Kościoła od państwa (Art. 35 ust.3). Autor podejmuje tę kwestię w rozdziale III w paragrafie zatytułowanym „Rozdział kościoła i organizacji religijnych od państwa a zasada niezależności i autonomii”. Można było oczekiwać szerszego wywodu teoretycznego dotyczącego zakresu tych dwóch pojęć. Tak się jednak nie stało i paragraf ten na tle obszernej monografii liczącej 530 stron jest bardzo skromny, liczy bowiem zaledwie 6 stron. Kwestia natomiast jest kluczowa.

Habilitant przeprowadza analizę konstytucyjnego ujęcia tej zasady, upatrując w takim właśnie jej wysłowieniu pewnych reminiscencji do sytuacji z okresu radzieckiego, kiedy zasada rozdziału służyła do realizacji separacji wrogiej między państwem a kościołem. W

wielu państwach w okresie po upadku komunizmu, w związku z negatywnymi konotacjami związanymi z tak wysłowioną zasadą, która stanowiła podstawę nie tyle modelowego rozdzielenia obu materii, kościelnej i świeckiej, ile do realizacji polityki dominacji nad kościołem, poprzez wykorzystywanie instrumentów charakterystycznych dla tamtej epoki, łącznie z całym systemem zgód państwowych i kontroli państwa wobec działań kościelnych, poszukiwano innej formuły prawnej określającej relacje wzajemne między tymi wspólnotami. Odwoływano się do wskazań soborowych określającej je jako oparte na zasadzie autonomii i niezależności i wzajemnego współdziałania.

Habilitant odwołuje się do poglądów wielu autorów, czasami przeciwstawnych, wyrażanych w literaturze polskiej w przedmiocie określenia zasady autonomii i niezależności obu wspólnot. Sama zaś zasada prawna wyrażona w konstytucji ukraińskiej wydaje się być pozytywnie oceniona przez Autora w takim sensie, że powinna sprzyjać zagwarantowaniu autonomii i niezależności. Pogląd jednak nie jest do końca wyartykułowany jednoznacznie. Z uwagi na różnorodność podmiotów jakie są objęte nazwą „organizacje religijne” w systemie ukraińskim, analiza ta mogłaby być niezwykle interesującym przyczynkiem do zinterpretowania konstytucyjnego wzorca zasady rozdziału w porządku prawnym Ukrainy. Dla dobra pracy byłoby wskazane aby ta część dotycząca zasady podstawowej była wyraźniej uargumentowana teoretycznie, co umożliwiło by przedstawienie jednoznaczne poglądów Autora w tej kwestii.

Habilitant zaś krytyce poddaje nie tyle samą zasadę konstytucyjną, co jest oczywiście jego prawem, ile jej realizację. Odwołuje się zatem raczej do ocen politycznych kiedy stwierdza, że realizacja tej zasady napotykała na duże trudności związane z tradycyjnym przywiązaniem przedstawicieli władzy państwowej do określonej denominacji religijnej. Niezwykle krytycznie ocenia także struktury administracji państwowej w sprawach wyznaniowych, które nie spełniają warunków bezstronności i obiektywizmu.

W kolejnych częściach rozdziału III Autor szeroko analizuje sytuację faktyczną jaka istnieje na Ukrainie w zakresie gwarancji wspólnotowego wykonywania prawa do wolności światopoglądu i przekonań religijnych. Habilitant przedstawia bardzo szeroką dokumentację wielu przypadków naruszania zasady gwarantującej wspólnotowy charakter wolności. Porusza w tym rozdziale szereg istotnych problemów związanych ze wspólnotowym wykonywaniem tego prawa takich jak sprawowanie kultu, ubój rytualny, prawa pracownicze. Wskazuje zarazem na trudności z określeniem na gruncie prawa ukraińskiego takich właśnie pojęć jak kult religijny. Sięga tutaj do rozwiązań zawartych w polskim konkordacie, uważając, że można potraktować je uniwersalnie, w czym osobiście przyznaje Autorowi rację.

Niezwykle ciekawe i ważne są aspekty, mające swoje odzwierciedlenie w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a więc te kwestie które mają istotne znaczenie dla autentycznej gwarancji wolności religijnej.

Autor wykazuje się szeroką znajomością materii, jednakże w zasadniczej części rozdział ten zdominowany jest przez omawianie szczegółowych przypadków naruszania wolności światopoglądu i przekonań religijnych. Można mieć uzasadnione wątpliwości czy tak szeroka dokumentacja faktograficzna w tej pracy jest niezbędna. W pewnym sensie główne merytoryczne wywody prawne Habilitanta są zdominowane przedstawianiem i dokładnym, wręcz kronikarskim, omawianiem bardzo szczegółowych przypadków faktycznych ograniczania i naruszania wolności światopoglądu. Jest to materiał niewątpliwie ciekawy poznawczo i ważny dla poznania sytuacji istniejącej na Ukrainie w zakresie szeroko rozumianej sytuacji wyznaniowej. Można tylko wyrazić wątpliwości, czy nie przechyla proporcji z prawnej analizy kwestii wolności światopoglądu, co ma być istotą tej pracy, na rzecz faktograficznego opisu.

Ważnym jest rozdział IV poświęcony kluczowej problematyce jaką są ograniczenia w korzystaniu z prawa do uzewnętrzniania światopoglądu i przekonań religijnych. Kwestie ograniczeń budzą zawsze wiele kontrowersji i to one są najczęściej przedmiotem konfliktów wewnętrznych w państwie.

Autor, zgodnie ze zastosowaną metodą dokonuje analizy problematyki w świetle prawa ukraińskiego. Wydaje się jednak, że w tym miejscu byłoby wskazane aby odwołał się także, co najmniej do art. 9 (2) Europejskiej Konwencji praw Człowieka, która zawiera katalog ograniczeń i próbował dokonać rekonstrukcji tego katalogu, aby do niego odnieść rozwiązania przyjęte w systemie ukraińskim, państwa będącego członkiem Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Takie podejście pozwoliłoby na szerszą i bardziej pogłębioną analizę porządku prawnego ukraińskiego. Pozwoliło by udzielić odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu Ukraina, jako członek Rady Europy, swoje rozwiązania utrzymuje zgodnie z wypracowanym standardami europejskimi w zakresie ograniczania wolności światopoglądu, w jakim zaś wykorzystuje margines oceny, który właśnie w kwestiach wolności religijnej jest szeroko stosowany w różnych państwach.

Jako przykład można podać, że Autor zasygnalizował tylko bardzo ciekawy problem dotyczący użycia określenia bezpieczeństwa narodowego jako jednego z czynników uzasadniających wprowadzenie ograniczeń. Autor słusznie prowadzi polemikę z taką przesłanką ograniczenia wolności jaką jest „zapobieżenie rozpowszechnianiu informacji zdobytych poufnie albo w celu utrzymania autorytetu i bezstronności wymiaru

sprawiedliwości”. Wyraża uwagi krytyczne pod adresem ustrojodawcy i ustawodawcy, że nie tłumaczą na czym owa zależność miałyby polegać i w jakich sytuacjach być wykorzystywana. Wydaje się jednak, że jest to także dobre miejsce, aby Habilitant mógł w tej kwestii wyrazić swój własny pogląd udzielając takiej odpowiedzi. Wywód Habilitanta jest ciekawy (s. 265), wydaje się jednak, że w pewnym momencie, ze szkoda dla pracy, urwany, jakby nie dokończony.

W pełni podzielić należy wywody Autora dotyczące zakazu ustanawiania religii państwowej lub obowiązującej.

Jak już zaznaczyłam w innym miejscu rozdział V wydaje się niepotrzebny dla zasadniczych rozważań niniejszej pracy. Opisuje on niewątpliwie ciekawe zagadnienia ale jednak z innego obszaru aniżeli rozważania dotyczące wspólnotowego wykonywania prawa do wolności światopoglądowej. Autor w tym rozdziale odstąpił od metody dogmatyczno-prawnej na rzecz prezentacji faktów. Stąd też, uważam, że bez większego uszczerbku dla zasadniczych tez naukowych pracy, rozdział ten mógłby zostać pominięty w niniejszej monografii, a stanowić sam w sobie odrębne opracowanie. Nie wprowadza on żadnych nowych tez naukowych z punktu widzenia nauki prawa, wymagających badawczego rozstrzygnięcia. Jest niezwykle ciekawą, zebraną bardzo rzetelnie, dokumentacją faktograficzną, bardzo złożonej sytuacji w zakresie relacji pomiędzy kościołami na Ukrainie, co jest na pewno nowatorskim wkładem. Autor wykazuje doskonałą orientację w prawie wyznaniowym i sytuacji wyznaniowej na Ukrainie co należy ocenić pozytywnie. Niejednokrotnie jednak Habilitant w zmaganiu się z zebrany materiałem przekracza tę granicę pomiędzy analizą prawną a oceną polityczną ze szkoda dla analizy prawnej.

B. pozostały dorobek naukowy

Oprócz przedłożonej monografii Autor posiada bogaty dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora prawa. Autor dodał do swego „podoktorskiego” dorobku 46 publikacji, oraz 3 gdzie jest współautorem. Tę aktywność naukową Habilitanta należy ocenić niezwykle pozytywnie.

Jego zainteresowania badawcze koncentrują się w trzech zasadniczych obszarach, a mianowicie:

- kwestie wolności religijnej i jej gwarancji,
- system prawny, zwłaszcza kwestie prawa konstytucyjnego i prawa wyznaniowego na Ukrainie, oraz

- szczegółowy problem duszpasterstwa i kapelaństwa więziennego. Zagadnienia te są ściśle powiązane.

Autor opublikował monografię pt. *Wolność sumienia i religii skazanych i tymczasowo aresztowanych, Lublin 2012*. Monografia ta jest rozszerzoną i poprawioną wersją rozprawy doktorskiej Habilitanta. Podejmuje w niej te wątki, które stanowią główną oś jego zainteresowań badawczych, a mianowicie kwestię wolności religijnej i jej gwarancji w tak specyficznej sytuacji jaka jest sytuacja izolacji więziennej. Autor dokonuje analizy w świetle obowiązującego prawa ale także konstruuje wnioski *de lege ferenda* dotyczących np. szczegółowych gwarancji związanych z przygotowywaniem posiłków według norm religijnych.

Zagadnieniom duszpasterstwa więziennego poświęca wiele ze swoich publikacji.

Niezwykle ważne i ciekawe są opracowania Autora dotyczące najbardziej aktualnych problemów prawnych związanych z gwarancjami religijnymi i świeckości państwa w świecie wielokulturowym i wieloreligijnym. Na szczególną uwagę zasługują tutaj takie publikacje jak *Problematyka szariatu wykorzystywanego przez muzułmańskich mieszkańców Wielkiej Brytanii*, czy też artykuł *Symbole religijne a świeckość państwa w świetle wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Lautsi przeciwko Włochom*. Kwestia obecności symboli religijnych w przestrzeni publicznej jest niezwykle aktualnym tematem w debacie poszczególnych państw jak i w debacie europejskiej. Orzeczenie Wielkiej Izby ETPCz w tej sprawie było przełomowe. Opracowania Autora wpisują się w aktualną dyskusję nie tylko o charakterze politycznym ale właśnie dotyczącą aspektów prawnych zagadnienia, takich jak prawa mniejszości, zakaz dyskryminacji czy też równoważenie praw mniejszości i większości w określonym kontekście, a także niezwykle aktualnej obecnie zasady jaka jest zasada swobodnej oceny państw (*margin of appreciation*).

Publikacje te stanowią ważny wkład zarówno w dziedzinę praw człowieka jak i prawa wyznaniowego we współczesnym świecie.

Oprócz tego Autor opublikował wiele prac dotyczących specyficznej sytuacji kościoła na Ukrainie, także w kontekście struktur organizacyjnych kościoła na Ukrainie. Te opracowania w istotny sposób wypełniają pewną lukę istniejąca w naszej literaturze.

Dorobek naukowy ilościowo i jakościowo jest duży i odpowiada kryteriom wymaganym przez art. 16 ust. 2 ustawy o stopniach i tytułach naukowych.

Ad. 3 Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski,

Habilitant oprócz omówionego powyżej dorobku naukowego jest także autorem publikacji popularno-naukowych poświęconych prawu do małżeństwa osób pozbawionych wolności jak i godności osobistej więźniów według Jana Pawła II, co stanowi kontynuowanie jego głównego zainteresowania badawczego.

Dr. J. Nikołajew prowadził przez cały okres wykłady, konwersatoria, ćwiczenia oraz seminaria. Wypromował wielu magistrantów i licencjatów co jest dużym osiągnięciem dydaktycznym. Pełnił także w latach 2010-2013 funkcje opiekuna roku studentów stosunków międzynarodowych na Wydziale Zamiejscowym Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL w Tomaszowie Mazowieckim. Był także opiekunem studentów podczas Festiwalu Nauki KUL. Był także włączony w prace nad przygotowaniem innowacyjnego modelu współpracy z przedsiębiorstwami w zakresie aktywacji zawodowej i społecznej młodocianych więźniów.

Ad. 4 Współpraca międzynarodowa, członkostwo w ciałach naukowych.

Habilitant uczestniczył w 2015 r. w dwóch konferencjach międzynarodowych organizowanych przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Koszycach oraz Wydział Prawa Uniwersytetu Państwowego Iwana Franki we Lwowie. Na obu konferencjach wygłosił referaty. Udział w konferencjach wydaje się jednak dość skromny

Autor jest członkiem trzech krajowych towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego, Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich i Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych.

Konkluzja

Dr Jerzy Nikołajew porusza się swobodnie w materii, która stanowi jego zainteresowania badawcze. Zna doskonale opisywaną materię. Zarówno rozprawę habilitacyjną jak i dorobek naukowy oraz przygotowanie Autora do samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych oceniam pozytywnie.

Z tego też względu nadanie Autorowi stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych w świetle obowiązujących przepisów ustawy o stopniach i tytułach naukowych uważam za zasadne.

